

DISPUTATIO III.

DE HABITU CHARITATIS.

Præcipua charitatis acceptio illa est qua sumitur pro habitu, seu virtute, quæ ad amandum Deum amore benevolentiae supernaturali inclinatur, et quamvis de illa, ut sic, in hac disputatione sit præsertim agendum, aliqua tamen ad doctrinæ complementum de naturali etiam habitu, quo ut auctor naturæ a creatura intellectuali diligi potest, consequenter sunt explicanda, aliis hoc loco omissis, de quibus jam late in materia de Gratia.

SECTIO I.

Utrum charitas sit creata virtus in voluntate infusa.

1. *Prima conclusio, de qua vide lib. 6 de Grat., c. 8, n. 9.*—Dico primo charitatem esse qualitatem et habitum creatum; loquimur autem de charitate qua Deum diligimus. Est certa, et vel de fide, vel ita proxima, ut contraria sit erronea, ut constat ex testimoniis Scripturæ, Conciliorum et Patrum adduci solitis contra Magistrum, qui in 1, dist. 17, dixit, charitatem non aliud esse quam ipsummet Spiritum Sanctum; 1 Cor. 13: *Manent fides, spes, charitas, tria hæc, etc.*, ubi charitas, dum annumeratur fidei et spei, quas qualitates seu habitus creatos esse nec ipse Magister negat, plane indicatur et ipsa etiam creatum quid esse. Clarius testimonium est illud ejusdem Pauli Rom 5: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum*, ubi satis aperte distinguit charitatem a Spiritu Sancto, tanquam aliquid infusum ab infundente. Post Concilium Arausicanum, can. 4, 6 et 25, celebre est illud Tridentini, sess. 6, cap. 7: *Charitas Dei diffunditur in cordibus eorum qui justificantur, et ipsis inhæret.* Accedunt Patres, Augustinus, lib. de Spiritu et littera, c. 23; Hieronymus, in cap. 5, epist. ad Gal.; Ambrosius, lib. 10 epistolarum, 84; Gregorius, lib. 1 Moralium, cap. 28. Ratio denique est, quia, cum actus charitatis a nobis elicantur, habere debent in nobis principium intrinsecum sibi accommodatum; illud autem est aliqua qualitas, et habitus in nobis inhærens.

2. *Secunda conclusio.*—*Dubium incidens resolvitur.*—Dico secundo: hic habitus est vir-

tus supernaturalis voluntati infusa. Quæ omnia satis constant ex materia de gratia¹. Sed quæres an in appetitu sentiente sit aliquis habitus charitatis, suo modo adjunctus illi qui est in voluntate. Respondetur infusum non esse, quia appetitus sensitivus non potest efficere actus supernaturales, et præcipue erga Deum; tamen quando voluntas amat, vel delectatur in Deo, potest aliquo modo appetitus cooperari, saltem per actus naturales, quibus generari potest aliquis habitus; nam potest exercere actus amoris vel gaudii circa Deum suo modo sensibiliter apprehensum, juxta illud Davidis: *Cor meum, et caro mea exultaverunt in Deum vivum*, teste D. Thoma, 1. 2, q. 30, art. 1, ad 1, et 3 p., q. 18, art. 2, ad 1, et q. 85, a. 1. (Vide in tom. 1 de Pœn., disp. 3, sect. 3. n. 4.)

3. *Tertia conclusio, de qua D. Thomas 2. 2, q. 23, art. 6, et ibi interpretes.*—Dico tertio: charitas est virtus omnium, quæ homini in hac vita infunduntur, perfectissima. Est certa, et constat primo ex Scriptura, Matt. 22, ubi Christus, loquens de præcepto charitatis, ait: *Hoc est primum, et maximum mandatum*; et 1 Cor. 13: *Major autem horum est charitas*; et ad Coloss. 3: *Super omnia charitatem habete, quod est vinculum perfectionis.* Et idem Paulus, 1 ad Cor. 12, locutus de charitate: *Adhuc, inquit, excellentiorem viam vobis demonstro.* Constat secundo ex Patribus, Augustino, l. 15 de Civit., c. 18, et serm. 1 in Ps. 113; Leone Papa, serm. de S. Laurentio; Ambrosio, epist. 74; Hieronymo, in c. 5 ad Galat., et aliis passim loquentibus de excellentia charitatis inter cæteras virtutes ac divina dona; et quidem si loquamur de moralibus omnibus, sine controversia excedit charitas, cum sit Theologica; quod si maxime præstat fortitudo ob martyrium, ejus excellentia manat a charitate. Si vero comparetur cum virtutibus Theologicis, etiam idem constat; et primo de spe, cum perfectiori modo tendat in objectum, scilicet in se, et propter se; spes vero fundatur in amore concupiscentiæ; de fide etiam probatur, omissis testimoniis Scripturæ et Patrum, quia charitas perfectiori modo attingit Deum quam fides: nam tendit in Deum, prout in se est; fides vero, prout in nobis est. Oppositum sentiunt Lutherani ob præclaros quosdam effectus, qui tribuntur fidei in sacra Scriptura et Patribus; sed hæc omnia tribuuntur fidei tanquam radici et fundamento, ut patet ex Tridentino, sess. 6, c. 8.

¹ Vide in cit. c. 8.

et ex dictis in materia de gratia. (Vide lib. 8 de Grat., c. 17 et 21.)

4. *Objectio.*—*Quorundam solutio observanda.*—*Vera solutio.*—Sed superest argumentum. Nam virtutes intellectus sunt perfectiores virtutibus voluntatis, cum intellectus sit perfectior. Unde prudentia excellit inter virtutes morales, et lumen gloriæ est excellentius charitate; propterea quidam dicunt fidem in substantia et entitate præstare charitati, charitatem vero excellere in esse moris, sicut docet D. Thomas intellectuales virtutes acquisite esse nobiliores in genere entis, quamvis in genere moris et virtutis excellant virtutes morales: sed errant. Et sane ratio sumpta ex objecto manifeste id docet. Ad argumentum igitur, respondeo virtutes intellectus ex genere suo esse nobiliores; non tamen in individuo quamlibet virtutem intellectus præstare cuilibet virtuti voluntatis, sed solum hinc fit supremam virtutem intellectus esse perfectiorem supra virtute voluntatis, ut lumen gloriæ charitate; nec sumi potest argumentum ex statu patriæ ad statum viæ, quia cognitio patriæ essentialiter est perfectior cognitione viæ; amores vero solum accidentaliter differunt, ut dicemus; et ideo non est etiam simile de prudentia præcipue naturali, quia est excellens et perfectissima in suo genere, et est regula omnium virtutum; moralium. (De luminis gloriæ perfectione majori, in lib. 6 de Grat., c. 13, a n. 8.)

5. *Primum dubium.*—*Secundum dubium.*—*Vide lib. 1, de Grat., c. 4 et 5.*—Sed quæres an charitas non solum sit virtus, sed semper sit in statu virtutis. Respondetur ita esse. Ratio est, quia hæc virtus semper habet connexionem cum omnibus sui ordinis. Secundo, semper amat Deum et proximum. Tandem minima charitas semper facit bonum et amicum, et servat omne præceptum. Quæres secundo an charitas tribuat esse aliis virtutibus, ita ut sit forma illarum. Respondetur theologice ita loquendum esse, primo, quia charitas refert omnes actus virtutum in ultimum finem, qui in moralibus est quasi forma. Item valor et meritum horum actuum pendet a charitate, quamvis et sic etiam gratia dici possit forma virtutum. Sed objicies: interdum aliæ virtutes referunt cæteras in suum finem. Item religio et poenitentia sæpe imperant actum charitatis, referendo ad finem. Respondetur per accidens et quasi ex operantis libertate posse interdum inferiorem virtutem informare superiorem, non simpliciter, sed quoad aliquem

actum, et in ordine ad particularem finem. Charitas vero per se, ac natura sua habet istum modum informandi, et præterea relatio ad ultimum finem, quæ suprema est in genere virtutis, ad illam solam spectat.

SECTIO II.

Utrum charitas sit proprie virtus amicitiae.

1. *Conditiones amicitiae quatuor; de hac humana amicitia infra, sect. 6.*—Ratio dubitandi est, quia conditiones amicitiae assignatæ ab Aristotele, 8 et 9 Ethicor., non conveniunt in charitatem. Prima est communicatio mutua; at nos cum Deo communicare nequimus, licet ipse possit nobiscum. Secunda est æqualitas; qui enim multum dissimiles sunt in excellentia, non bene contrahunt amicitiam. Unde concludit Aristoteles, in 8 Ethicor., cap. 7, inter nos et Deum non esse amicitiam. Tertia est singularitas; at charitas omnia complectitur. Quarta est, ut mutuus amor non lateat; latet autem nos an Deum charitate amemus, vel ab eo amemur.

2. *Prima conclusio, pro qua vide lib. 7 de Grat., c. 5, et in Relect. de libertate Dei, disp. 2, sect. 2, n. 16.*—Dico primo: inter justos et Deum est simpliciter amicitia, ut constat ex multis testimoniis Scripturæ, Judit. 8: *Abraham Dei amicus effectus est*; et Psal. 138: *Nimis honorati sunt amici tui, Deus*; Cant. 5: *Comedite amici*; Sapient. 7: *Participes facti sunt amicitiae Dei*; Isaïæ 41: *Semen Abraham amici mei*; quo respexit Jacob, in sua Canon., cap. 2: *Abraham, inquit, amicus Dei appellatus est*; Lucæ 12: *Dico autem vobis amicis meis*; et Joann. 15: *Jam non dico vos servos, sed amicos*; id est, quamvis natura sitis servi, gratia autem, quæ excellentior est, facti estis amici. Dices: etiam dicuntur justi filii Dei, et templa Spiritus Sancti, quæ non proprie sed metaphorice exponuntur. Respondetur singula verba Scripturæ esse accipienda in ea proprietate quam patiuntur: sunt ergo justi templa spiritualia, quia in eis Spiritus Sanctus inhabitat; sunt vero filii per adoptionem, amici per gratiam et benevolentiam mutua supernaturalem, quæ vere et proprie inter Deum et hominem intercedere potest; et hoc ad propriam amicitiam sufficit: unde in Tridentino, sess. 8, cap. 1, justi simpliciter vocantur amici.

3. *Triplex est amicitia.*—*Perfecta amicitia subdividitur.*—Sed ut hæc ratione confir-

mentur, nonnulla notanda sunt. Primum est, triplicem esse amicitiam: utilem, in qua amicus amatur propter utilitatem amantis; delectabilem, propter voluptatem; honestam, in qua amicus per se et propter honestatem amatur: et hæc sola est perfecta, et simpliciter amicitia, quia hæc sola conjungit per veram benevolentiam. Alterum est ex Aristotele supra, cap. 10, hoc posterius genus amicitiae duplex esse: unum est æqualitatis simpliciter, quod est inter omnino æquales; alterum est excellentiæ, quod est inter personas quidem habentes communicationem et convenientiam ad unum finem honestum, constitutas tamen in diversa dignitate, inter quas non servatur æqualitas simpliciter, sed proportionalis, quia unusquisque tribuit alteri id amoris, honoris et officii, quod unicuique pro conditione sua convenit.

4. *Probatur conclusio primo.* — His positis probatur conclusio; primo, inter Deum et nos intercedit mutua benevolentia, quod ex parte Dei constat; amat enim nos ut beneficiat; neque huic amicitiae repugnat quod velit Deus omnia nostra bona referri in gloriam suam; nam est etiam ultimus finis. Ex parte vero hominum, supra ostensum est quod possint Deum ex charitate diligere. Secundo, hic mutuus amor satis constat, non quidem certa et infallibili scientia, dum sumus in hac vita, sed probabili existimatione, quod in omni amicitia sufficit; id vero constat ex variis Scripturæ testimoniis; nam *Deus diligentes se diligit*, unde, quod Deum diligamus, effectus est divini amoris. Tertio, communicatio ad amicitiam necessaria hic etiam non deficit; nam licet inter nudam naturam hominis et divinam non reperiatur, invenitur tamen sufficienter inter homines, per gratiam elevatos ad divinum ordinem, et Deum: sic enim sunt *divinæ consortes naturæ*, et accepti ad eundem ordinem beatitudinis, quæ communicatio facit æqualitatem, si non simpliciter, saltem excellentiæ. Alio modo potest intelligi illa communicatio pro mutua beneficiorum collatione, et hæc non est ratio amicitiae; alias non esset honesta, sed utilis; est tamen effectus qui ex illa oritur; *amicorum enim omnia sunt communia*; hoc autem non deesse ex parte Dei in hac divina amicitia per se constat; homines autem, etsi non possint conferre beneficia in Deum, tamen, quoad possunt, præbent honorem et gloriam, et proximis benefaciunt. Quarto, amicitia efficit unum, et velut ponit unam animam in duobus corporibus:

Qui autem adheret Domino, unus spiritus est; quare nihil obstat quod ad multos se extendat, quia primario est ad unum, in quo et per quem cætera diliguntur. Quinto, licet vera amicitia non sit propter utilitatem vel voluptatem, tamen hos fructus secum affert; primum, propter communicationem; secundum, propter unionem; et in utroque excedit hæc amicitia: unde illud: *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum*. Tandem oportet ut vera amicitia sit stabilis; hæc autem de se ita stabilis est, ut sit perpetua; ex quibus omnibus fit hanc amicitiam non solum esse propriam, sed omnium perfectissimam, quia, licet in æqualitate aliquando deficiat, tamen in reliquis conditionibus longe multumque superat. (Vide lib. 11 de Grat.)

5. *Secunda conclusio declarando patescit.* — Dico secundo: hæc amicitia inter nos et Deum ex parte hominis est ipsa charitas; advertendum est ex Aristotele supra, amicitiam perfici in mutuo amore; unde si unus amet, non vero redametur, est quidem benevolentia, non vero amicitia. Oportet etiam ut hic mutuus amor non lateat; nam si ignoretur, esto sit concursus amorum, erit tamen per accidens; at vero amor amicitiae postulat ut sit alterius tanquam redamantis: jam igitur si amicitia inter nos et Deum significat totum integrum vinculum, sic est quasi collectivum nomen, charitatem Dei et nostram comprehendens; si tamen significat id quod ex parte nostra nos præstamus in hac amicitia, illud est charitas, quia, ut Aristoteles dixit, lib. 8 Ethicorum, cap. 8: *Amicitia magis est amari, quam amare*, charitate vero amamus¹. Ex quo intelligitur hoc convenire charitati per se, neque requirere longam consuetudinem, unde etiam in parvulo habet eandem rationem; quod si non possit in actum prodire, oritur ex indispositione subjecti. Argumenta soluta sunt ex dictis.

SECTIO III.

Utrum charitas sit una et eadem in via et in patria?

1. *Prima conclusio.* — *An amoris actus sint iidem in patria et in via.* — *Negant aliqui.* — *Primum argumentum.* — *Secundum.* — *Tertium.* — *Quartum.* — Dico primo, eundem habitum charitatis, et specie et nu-

¹ Vide etiam D. Thom. 2. 2, q. 27, art. 1.

mero, qui habetur in via, conservari in patria. Est communis Theologorum, et videtur expressa sententia Pauli, primæ ad Corint. 13: *Charitas nunquam excidit*; quod intelligendum necessario est de eadem charitate et specie, et numero: alioquin etiam cognitio et scientia non exciderent. Sed quæres an idem sit in actibus amoris. Nonnulli Theologi id negant, ut Scotus, in tertio, distinctione trigesima prima, quæstione unica; Lychetus, ibid.; Capreolus, in primo, distinctione prima, quæst. tertia, ad tertium Adami contra quartam conclusionem; Cajetanus, prima part., q. 82, articul. 2. Contendunt enim Deum clare visum et obscure diversas inducere rationes formales diligibilis objecti. Primo, quia diversa cognitio Dei, naturalis vel supernaturalis, intellectualis vel imaginaria, parit actus amoris diversos. Secundo, in proposito possunt assignari diversa objecta formalia; nam, sicut in patria uno actu videtur Deus, et tota ejus perfectio, ita adæquate uno actu amatur propter omnem rationem qua amabilis est, licet non totaliter ametur; at in via, quia non concipitur Deus uno actu, nisi sub ratione unius vel alterius attributi, per singulos actus quasi inadæquate amatur. Tertio, amor patriæ est necessarius; viæ autem liber. Quarto, hi duo amores fuerunt simul in anima Christi; ergo distincti specie.

2. *Prima conclusio affirmativa et communis.* — *Ad argumenta opposita.* — Dico secundo: charitas viæ et patriæ una est, non solum quoad habitum, sed etiam quoad actum. Est communis Theologorum cum Magistro, in tertio, distinctione trigesima prima, et D. Thoma, prima secundæ, quæstione sexagesima septima, articulo sexto, et favent loca sacræ Scripturæ, et Patrum, qui dicunt charitatem eandem manere in via et in patria; nam potius de actibus quam de habitibus loquuntur, atque ita etiam accipiendus est Paulus citatus. Ratio est, quia amor, ut sic, nullam imperfectionem essentialem dicit; ergo tantum differt in accidentali perfectione, quod ita explicatur. Nam ratio formalis objecti in via et in patria est eadem, nempe divina bonitas supernaturalis; differunt vero hi amores in cognitione talis objecti: ergo solum in conditione sine qua non, et applicatione objecti amabilis. Nec est simile de amore sensitivo vel naturali, quia illius differentia ab amore spirituali vel supernaturali non sumitur tantum ex cognitione,

sed ex formali objecto diverso, quia semper diversa ratio boni per has cognitiones applicatur, ut in prima secundæ ostensum est, et in tractatu de anima, agendo de distinctione potentiarum per objecta. Deinde absentia, vel præsentia objecti amabilis nihil refert ad amorem, quia, ut ex prima secundæ constat, amor abstrahit a præsentia et absentia, et tendit in objectum secundum se; illæ autem differentie pertinent ad desiderium et delectationem; unde desiderium, et spes includunt essentialem imperfectionem, et non manent in patria, amor autem permanet. Imo mihi certe probabilissimum est de facto Beatissimam Virginem in suo transitu actum divini amoris non interrupisse, sed eundem numero in patria, quamvis necessario, et majori perfectione continuasse. Et ut ad argumenta opposita respondeamus, imprimis illa differentia, quæ ex parte objecti sumebatur in secundo argumento, vera non est; nam in via potest a nobis Deus amari unico actu, non propter hoc vel illud attributum, sed simpliciter, quia est summum bonum infinite perfectum, et sufficiens ad beandum hominem; hic ergo amor ejusdem omnino objecti formalis est, atque adeo ejusdem speciei cum amore patriæ; unde potius hinc manet probata nostra conclusio. Quod si unus et idem habitus potest habere actus specie diversos, tunc est quando actus diverso modo participant rationem formalem objecti; non autem sic est in proposito, et tota differentia est in accidentalibus conditionibus, sicut tertio loco objiciebatur in conditionibus liberis et necessariis, quæ eidem actui successive competere valent, ut agendo de moralitate actuum humanorum notavimus. Quod vero objiciebatur de Christo, suo loco exponitur¹.

3. *Objectio insurgit.* — *Ejus resolutio inchoatur.* — Sed dices: si hæc vera essent, fieret ut charitas viæ posset pervenire ad tantam perfectionem, quantam habet in patria. Respondetur: duplex est perfectio charitatis, una essentialis, quæ in eo consistit, ut totum hominis affectum ponat in Deum, tanquam in supernaturalem finem ultimum, et consequenter excludat omnem affectum peccati mortalis, et in hoc charitas viæ et patriæ sunt æquales; imo omnis charitas viæ etiam minima illam habet, ut dicitur primæ Joannis secundo et quarto. Alia est perfectio acci-

¹ De Incarnat., disp. 17, sect. 4, § *Nihilominus*, et disp. 39, sect. 2, § *Dico ergo*.

dentalis, quæ partim in intensione, partim in vitandis peccatis sita est, et hac ratione solent distingui tres gradus charitatis, incipientium, proficientium et perfectorum; et in hac perfectione non est necesse charitatem viæ esse æqualem charitati patriæ, cum neque omnium charitas viæ in hoc sit æqualis: dubium autem esse potest an summa charitas viæ possit in hac perfectione æquari vel minimæ charitati patriæ, quod in sectione sequenti expectemus.

SECTIO IV.

Utrum aliqua charitas viæ possit esse æqualis charitati patriæ.

1. *Difficultatis ratio.* — *Sententia Cajetani tribus respondendi modis contenta.* — *Rejicitur.* — Ratio dubii est, quia præter essentiam maximam perfectio formæ est ejus intensio; sed charitas viæ potest esse intensior charitate patriæ, vel in eodem, vel saltem in diversis subjectis; nam hæ charitates sunt ejusdem rationis; at charitas viæ potest magis ac magis intendi; in qualitatibus autem ejusdem rationis, si una semper augetur, potest pervenire ad alterius quantitatem, eamque superare. Cajetanus igitur, ut huic difficultati satisfaciat, defendatque charitatem viæ nunquam æquari charitati patriæ, multa scripsit in secunda secundæ, quæstione vigesima quarta, articulo septimo, et inter alia affert tres modos quibus charitas viæ nunquam est ita intensa, ut charitas patriæ. Primus est, quod in qualitatibus animæ duplex est intensio: una ex parte subjecti seu potentiæ magis conantis, altera ex parte objecti melius propositi, et hanc dicit esse diversæ rationis in charitate viæ et patriæ, et ideo nunquam posse esse æqualem; qui modus illi non placet, quia saltem sequitur in priori intensione posse esse æqualitatem; sed neque etiam verus est, quia revera istæ non sunt duæ intensiones, sed explicant duas radices intensio- nis, ut patet exemplo Cajetani. Visio enim, quæ est intensior, quia visus magis conatur, vel quia objectum propinquius est, ejusdem rationis est, cum efficiat eundem effectum formalem in visu; et simile est in agentibus naturalibus, quæ interdum agunt intensius, quia applicant majorem vim, interdum quia passum minus resistit; tamen intensio formæ semper eadem est; imo, si proprie loquamur, nunquam hæc major intensio est sine

majori conatu potentiæ, quia non posset esse effectus perfectior, nisi causa magis influat; solum est differentia, quia hic major conatus interdum adhibetur propter excellentiorem virtutem activam, interdum propter commodam objecti applicationem, aut minorem passi resistantiam. Dices: interdum ratione medii vel luminis actus videndi est ita perfectus et intensus, ut non possit potentia cum minori lumine, quantumvis conetur, actum ita intensum efficere. Respondeo in potentiis cognoscitivis observanda esse duo: primum est, eas non esse integram potentiam suorum actuum, sed juvari ab objectis et speciebus; unde fit ut objectum ita adjuvet potentiam aliquando producendo speciem imperfectam, ut potentia cum specie minus perfecta nunquam possit tam intensum actum efficere, non propter intensionem diversæ rationis, sed quia potentia non potest amplius conari, quia non amplius juvatur. Secundum est, in actibus aliud esse claritatem, aliud intensionem, et claritas sæpe sumitur ex medio; et ideo si illud sit imperfectum, actus non erit tam clarus, quamvis sit tam intensus; quæ tamen duo in actibus voluntatis non habent locum, de quibus modo loquimur.

2. *Secundus Cajetani modus.* — *Declaratur primo.* — *Secunda conclusio.* — Secundus modus Cajetani est, quia intensiones charitatis in via et in patria sunt omnino diversæ rationis, et in patria est altioris ordinis; et ideo, quantumvis intensio viæ crescat, nunquam illuc pervenit. Assumptum dupliciter declarat, primo, quia status viæ et patriæ sunt diversarum rationum: unus, naturalis charitati; alter, quasi supernaturalis; unus quasi ætas puerilis, alter virilis; denique sunt via et terminus, quæ sunt diversarum rationum. Secundo, quia charitas patriæ altiori et eminentiori modo continet omnes perfectiones charitatis viæ, et excludit omnes imperfectiones, et addit multas perfectiones; hoc autem est signum perfectionis alterius ordinis. Antecedens patet, quia in patria est subjectum altiori modo dispositum, et objectum etiam altiori modo applicatum.

3. *Prima conclusio.* — Dico primo: charitas viæ et patriæ habent gradus intensionis ejusdem omnino rationis inter se. Probatur primo; nam vel loquimur de intensione, ut significat motum, vel aliquid productum in qualitate intensa; hoc secundo modo, iidem gradus intensionis non solum speciei, sed etiam numero, qui erant in via, manent in patria, sive alii ibi addantur, sive non; antecedens

patet, quia manet idem numero habitus; ergo et gradus intensionis; nam hi gradus vel non sunt nisi designatione mentis, vel si re ipsa distinguuntur, sunt quasi partes entitativæ illius habitus; ubi autem totum idem numero manet, manent eadem numero partes. Secundo, effectus formalis charitatis viæ et patriæ est idem, quia una forma non habet nisi unum effectum formalem, cum ille non sit, nisi adhæsiō et informatio formæ in subjecto; ergo et intensio est omnino eadem, nam hæc non distinguitur ab ipsa forma et effectu ejus; quæ ratio generaliter probat, non nisi unicam rationem intensionis posse intelligi in forma, quæ una est, et eidem subjecto tota inhæret. Tertio, gratia, quæ est in essentia animæ, eandem intensionem habet in via et patria, cum illa (utpote distincta a charitate ex opinione etiam Cajetani) non respiciat objectum, unde fingi possit illa duplex intensio; ergo idem erit de charitate, quia gratiæ proportionatur. Tandem habitus charitatis prius natura intelligitur in se perfectus in Beato, quam intelligatur in illo visio Dei; ergo in illo secundum se non est varietas intensionis; nam si qua est, oritur ex visione; et eadem rationes procedunt de intensione actus. Quod si de intensione, ut motus quidam est, loquamur, hæc in patria nulla est, sed in via fit tota; deinde si qua esset, illa esset proportionata termino, atque adeo ejusdem rationis. Dixi in conclusione *inter se*, hoc est, comparando gradus in diverso statu viæ et patriæ, non autem ipsos inter se in eodem statu. Sic enim verum omnino putamus diversæ rationis esse, ut in *Metaphys.* explanatum est. (In *Metaphysic.* disp. 5, sect. 8, n. 22, et disp. 46, sect. 1, a n. 30.)

4. *Secunda conclusio.* — Dico secundo: charitas potest esse intensior in aliquo viatore quam in aliquo comprehensore; hoc satis determinatur ratione dubitandi initio posita, et idem suadent multa exempla evidentia; intensior enim est charitas in christiano sanctissimo, quam in eo qui sola gratia baptismali videt Deum; et idem est de sanctissima Virgine: quam conclusionem de gratia quoque suo loco probabilem statuimus. (Vid. l. 9 de *Grat.*, c. 6, n. 16.)

Quid de actu charitatis. — Sed quæres an procedat conclusio non solum de habitu, sed etiam de actu. Respondetur de utroque intelligendam esse, quia viator potest elicere actum æque intensum habitui; et sane de Beata Virgine id certissimum est, ut latius in suo

loco¹; actus autem Beati non excedit latitudinem habitus. Oppones: gaudium viæ non potest esse ita intensum, ac gaudium patriæ; fundatur enim in spe; spes autem, ratione objecti absentis aliquantulum affligit, unde remittit gaudium. Sed neganda est consequentia, quia gaudium viæ habet aliquod impedimentum quod non habet amor. Secundo, nego antecedens loquendo de puro gaudio charitatis; illud enim nec est de bono absentis, nec fundatur in spe, quia est de bono quod re ipsa est in Deo; si vero sermo sit de gaudio ex spe, argumentum non est ad propositum, quamvis fortasse hoc etiam possit esse intensius, quod attinet ad latitudinem graduum. Unde concluditur falsum esse quod Cajetanus sibi assumebat, vel minimam charitatem patriæ includere omnem perfectionem, etiam summæ charitatis viæ, quia non includit omnem intensionem, quæ est maxima perfectio.

5. *Tertia conclusio.* — Dico tertio: probabile est in uno et eodem subjecto charitatem patriæ non excedere in intensione summam charitatem quam in via habuit, licet in hac re nihil certi sit. Pendet enim ex duabus quæstionibus, an merita mortificata reviviscant²; si enim non reviviscunt, fiet ut in patria non habeat charitatem ita intensam, is qui tepide surrexit a peccato, et postmodum obiit; sed probabilius est reviviscere. Altera est, an augmentum quod respondet actibus remissis, detur statim; si enim non datur statim, accidit multa merita non esse soluta in hac vita, atque in termino viæ vel initio patriæ intendi magis charitatem; cæterum probabilius est statim dari³. His opinionibus, ut probabilioribus positis, sequitur, charitatem in eodem non esse intensiorem in patria, quam fuerit in via; atque ita sentit Vega, l. 15 in *Trident.*, c. 15, qui contrarium judicat erroneum; sed rigorosus putatur, cum id pendeat ex opinionibus; quinimo, positis his quæ diximus, et alia opinione Theologica, quæ dicit Deum præmiare ultra condignum, posset in proposito dici Deum in via augere charitatem, juxta rigorem meritorum; illud autem, quod datur ultra meritum, quia est ex Dei liberalitate, solum dari in ingressu patriæ, neque aliter illud fuisse promissum, et hoc posito semper erit in eodem intensior charitas in patria, quam in

¹ Tomo de Vita Christi, disp. 48, sect. 4.

² Vide in *Opusc.* relectionem de hac re.

³ De hac re in *dict. relect.*, sect. 3, et l. 9 de *Grat.*, c. 3.

via¹. Cæterum, quia hoc etiam sine sufficienti fundamento dicitur, ideo probabilior est conclusio posita. Solum addendum est accidere posse charitatem viæ esse in continuo augmento intensionis usque ad terminum exterioris viæ et interioris patriæ, et tunc necesse est charitatem in illo instanti pervenire ad aliquem gradum intensionis, quem non habuit in tota vita; tamen in illo instanti nihil divisibile illi additum est, sed indivisibilis quidam terminus, et ideo simpliciter non est major; et hæc omnia vera sunt, præcipue de habitu. Nam actus viæ fere semper sunt remissiores, licet non repugnet esse æquales.

6. *Quarta conclusio.*—Dico quarto: charitas patriæ excedit in statu quancumque charitatem viæ, qua ratione potest dici simpliciter perfectior; sumitur ex modo loquendi sacræ Scripturæ, et Patrum; primæ Corint. 13: *Cum essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus; postquam autem factus sum vir, eracuavi quæ erant parvuli.* Ubi Apostolus metaphorica similitudine statum viæ comparat pueritiæ, statum autem patriæ confert ætati perfectæ, seu virili, ut significet quantum in perfectione unus alterum excedat. Unde ad Philipp. 3, de seipso dicit: *Non quod acceperim, aut jam perfectus sim, sequor autem si quomodo comprehendam.* Et Augustinus, quia in libro de Moribus Ecclesiæ, charitatem viæ vocaverat plenam, in l. 1 Retract., c. 7, id emendat dicens: *Melius diceretur sincera quam plena, ne forte putaretur charitatem Dei non futuram esse majorem, quando videbimus facie ad faciem.* Et idem Augustinus, l. 2 Contra adversarium legis et Prophetæ, c. 5, explicans illud Matt. 11: *Qui autem minor est in regno cælorum, major est illo,* de regno cælesti, de quo in fine dicturus est idem Christus: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum,* subjungit: *Et quia ibi sunt sancti Angeli, quilibet in eis minor, major est utique quolibet sancto et justo portante corpus quod corrumpitur, et aggravat animam.* Et Hieronymus, eadem verba Christi ponderans, in capit. 11 Matth.: *Nos, inquit, simpliciter intelligamus quod omnis sanctus, qui jam cum Deo est, major sit illo, qui adhuc consistit in prælio:* quæ quidem expositio inter cæteras videtur accommodatior. Ratione patet, nam charitas in patria est in statu connaturali, hic vero peregrinatur a Domino, 2 Corint. 5, quod ita intellige:

¹ De hac opinione late l. 12 de Grat., c. 34.

gratia, quæ fons est charitatis, forma quædam est supernaturalis, per quam divinam naturam altiori modo participamus¹; sicut ergo naturæ divinæ connaturale est lumen, quo se perpetuo videt, ex quo etiam per se oritur perpetuus amor, et sicut animæ rationali debetur naturale lumen intellectus, ex quo oritur vis amandi, ita gratiæ per se, et natura sua, ut perfecta sit, debetur lumen quo videtur Deus; et eadem ratione, quasi connaturale est charitati esse conjunctam huic lumini, et ideo quandiu ab illo sejungitur, est extra proprium statum, idque ex quadam necessitate vel privilegio, ut daretur locus meritis. Secundo, charitas in patria a nullo potest retardari, neque impediri quominus toto conata feratur in Deum; secus est in via. Tertio, charitas ibi omnia refert in eum quem summe diligit; unde fit ut omnem inconsiderationem, et omnem vel levissimam incuriam excludat; secus est in via. Quarto, si rationem amicitiae spectes, ibi habent omnes ejus conditiones altiori gradu summam conjunctionem, eximiam communicationem, etc. Status igitur, seu perfectiones quæ ex his omnibus consurgunt, vocantur a D. Thoma, 2. 2, q. 24, art. 7, ad 3, et 3 part., q. 7, a. 11, ad 3, quantitas alterius rationis, quæ non potest esse in charitate viæ, quia hæc omnia intime oriuntur ex visione.

7. *Corollarium ex quo Cajetani axioma refellitur.*—Hinc colligitur differentia inter dictas perfectiones et intensionem; nam intensio convenit charitati secundum se, cum quacumque cognitione conjuncta sit; unde hæc perfectio utrique statui communis est; aliæ vero perfectiones oriuntur præcise ex visione, unde falsum est illud axioma Cajetani, omnem perfectionem charitatis esse diversæ rationis in via et in patria; solum enim procedit de perfectionibus quæ præcise oriuntur ex visione Dei. Dices: omnes perfectiones numeratæ sunt extrinsecæ charitati, sola autem intensio spectat ad ejus substantiam; ergo hæc præponderat reliquis. Respondetur: si metaphysice de perfectione entitativa loquamur, ita est; attamen, loquendo humano modo prout charitas consideratur in ordine ad bonum et convenientem usum suarum actionum, dicitur charitas perfectior simpliciter in statu patriæ. Objicies: potest esse charitas viæ tanta, ac aliis perfectionibus conjuncta, ut confirmationi in gratia, præservationi ab

¹ De hac participatione late l. 6 de Grat., c. 13, et l. 7, c. 2.

omni peccato cum magnis auxiliis et excitationibus, etc., ut, omnibus pensatis, etiam humano modo possit perfectior existimari et magis prudenter æstimari, quam remissa charitas Beati. Durandus, in 1, distinct. 17, quæst. 9, ad 1, indicat de potentia absoluta non repugnare; quod si ita est, plane ita judicandum esset de charitate Virginis in via, respectu pueri videntis Deum; tamen quia res est de modo loquendi, loquendum est cum omnibus ex fundamento illius principii, quod quando perfectio est superioris ordinis, quantumvis crescant aliæ inferioris ordinis, non attingunt ad æqualitatem.

SECTIO V.

Utrum sit aliquis habitus amicitiae acquisitæ erga Deum vel proximum.

1. *Prima conclusio, pro qua vide l. 1 de Grat., c. 30. — Dubii cujusdam dilutio.*—Dico primo: per naturales actus dilectionis Dei auctoris naturæ potest homo acquirere habitum ad similes actus inclinatem. Ratio est, quia licet voluntas habeat naturalem inclinationem ad amandum Deum plus quam se, tamen habet inclinationes alias, quæ magnam difficultatem afferunt bono et facili usui illius inclinationis prioris; habitus autem generatur, ubicumque sunt hujusmodi inclinationes quasi se invicem impediens. Dices: quid si illa difficultas esset jam superata per alias virtutes? Respondetur, in statu naturæ lapsæ nunquam ita perfici omnes virtutes et inclinationes, ut tollatur omnis difficultas¹; in statu vero naturæ integræ, essent sublata omnia impedimenta, et ideo aliqui putant in eo statu non fuisse necessarium hunc habitum; sed dicendum potius est illam naturæ integritatem inter alia petisse concursum omnium habituum, quorum homo natura sua est capax, et qui perficiunt omnes hominis bonas inclinationes². Unde necessarius esset habitus iste, et ille partim superat illam difficultatem.

2. *Secunda conclusio.*—Dico secundo hunc habitum esse virtutem, et perfectissimam inter omnes, quas voluntas suis actibus acquirit; imo si cum virtutibus naturalibus intellectus comparatur, illas tam in genere entis

¹ Vide l. 9 de Grat., c. 7.

² De hoc in tract. de Opere sex dier., l. 3, cap. 44.

quam in genere virtutis superare, una excepta sapientia, quæ in cognitione perfectissima Dei naturali consistit, et in genere entis perfectior est. Tota hæc conclusio patet ex dictis de charitate infusa, nam est eadem proportio illius ad virtutes infusas, et hujus ad acquisitas. Neque refert quod philosophi non meminerint hujus virtutis; non enim satis intellexerunt amorem Dei super omnia, vel confuderunt hanc virtutem cum religione.

3. *Tertia conclusio.*—Dico tertio hanc virtutem respectu Dei esse unam, et eadem potuisse diligi proximum propter Deum. Ratio est, quia objectum formale est unum, quod per se primo applicatur Deo, et secundo applicari potest proximo. Et patet etiam a simili de habitu charitatis.

4. *Quarta conclusio.*—Dico quarto: hic habitus non habet proprie rationem amicitiae hominis ad Deum finem naturæ. Ita loquuntur communiter Theologi; censent enim sine charitate infusa nullam esse veram amicitiam inter Deum et hominem, quod in hoc statu per se constat; ubi enim deest charitas infusa, adest peccatum mortale, quod repugnat amicitiae¹; at si loquamur de homine in puris naturalibus, posset esse nonnullum dubium, quia esset inter Deum, et hominem mutus amor. Unde Aristoteles, 8 Ethic., cap. 12, cognoscit amicitiam excellentiæ inter nos et Deum; tamen cap. 7, et 2 Magnorum moral., eam negaverat, et melius quidem; quia in eo statu non esset communicatio perfecta in ordine ad unum finem honestum; unde neque esset æqualitas ad amicitiam sufficiens, nam ita se generet tunc Deus proportionaliter cum homine, sicut cum aliis rebus naturalibus, atque adeo non ut amicus, sed ut absolute dominus.

5. *Quinta conclusio. — Quæstiunculæ resolutio.*—Dico quinto: per actus naturalis amoris honesti erga proximum, etiam acquiritur habitus cujusdam virtutis moralis inclinans ad similes actus; patet supponendo nos loqui de amore benevolentiae unius hominis ad alios, qui amor potest esse honestus, si recta ratione reguletur, imo est fundamentum totius justitiæ et pacis. Denique ratio naturalis docet ut, quod mihi volo, idem velim alteri; nullus autem est qui non velit ab aliis amari. Ad hæc, licet hi actus naturales sint ex inclinatione naturæ, tamen non sunt omnino faciles, quia amor proprius sæpe impedit valde

¹ De hoc in l. 1 de Grat., c. 3, a. n. 11.